

A természetes Tájért

Faültetési, erdősítési, erdőéltetési útmutató

**Szerkesztette: Hárs Olivér
Castanea Környezetvédelmi Egyesület
2019**

Tartalom

Erdő – Erdő.....	2
Az Élet forrása.....	2
Az Erdő élete.....	2
Emberi Természet (együttélésünkről mindenkinék)	4
Élőhelyünk.....	4
Mit tehetünk?.....	5
Együttélésünk alapelvei.....	5
Az Erdő barátainak (tanácsok barangolóknak, kezelőknek, birtokosoknak).....	6
A természetes folyamatok segítése.....	6
Magokról	6
Ültetés.....	7
A legfontosabb erdő-alkatrészek	8
Cserjék és fák listája.....	8
Erdei munkák.....	9
Haszonvételek.....	12
Az erdő megújításának példái	16
Jogszabályok a természetes Erdőért	17
Felhasznált és ajánlott irodalom	18

Bevezető

Útmutató ez a kis füzet. Nem utasít, csak mutat. Olyan utat, amit lehet követni. De nem kötelező. Bár most már legtöbbször látja, hová vezetnek az eddig járt útjaink, és sokan keresnek is jobbat, az Egészség felé vezetőt. Ilyet szeretnénk mutatni!

Aki hagyja, hogy eszébe jussanak, annak hasonló gondolatai lesznek, aki nyitott szemmel és szívvel figyel, hasonló következtetésekre jut. Nekik megerősítés, ami itt következik. Akik kiutat keresnek mai szorító helyzetükből, azoknak jel: indulj el! Aztán ha jófelé megyünk, úgyszólván találkozunk!

Addig is: kérdezzünk! Kérdezzünk magunktól, kérdezzünk a Tájtól, a környezetünkben lévő élőlényektől! Biztosan útbaigazítanak!

Kiadványunk alapja 2007-ben készült, 2019-ben kibővítettük az új faültetési mozgalom szolgálatára. Összeállításában nagy segítségemre volt a Palocsa Egyesület, azon belül különösen Agócs József, Báder László, Karakai Tamás, Tímár Gábor és Molnár Géza írásai és tanácsai, a Szabó Miklós által vezetett Árnika Erdei Iskola húsz évének tapasztalatai, és természetesen a soproni tájban megélt öt és fél évtized. A Pro Silva Hungaria elnökének, Varga Bélának a lelkes lektorálást köszönjük!

Hárs Olivér

ERDŐ – EREDŐ

Az Élet forrása

Csak egy kis mag, egy tölgyemknyi *e* kell bele, hogy megeredjen a nyelvünk, és elmesélje, hogyan élje egészségben életét az ember. Mert a magyar a Mag népe, és a magyar a Mag nyelve! Embrió szól benne az Emberhez. Föld, Ember, Lég. Az éjigérő fa, ami ezt összeköti.

EREDŐ

Eredetileg volt az Erdő.

Minden Élet forrása.

És mindennek eredője.

Mert itt kezdődik, és ide tér vissza minden.

Az ér is, a tér is, a vér is, a bér is.

A Föld ereje, tiszta Életerő!

Magból terem, magot terem, magától van,

Örökkön örökké.

Magában egy, teljes egész.

Éljük bele magunkat!

Az Erdő élete

Mi is az Erdő?

Ki ültette? Ki öntözte? Ki táplálja? És ki az, aki átlátja, sőt irányítja ezt az örvénylően kavargó, sokszorosán összetett örökmozgó rendszert?

Urwald oder Forst? – Őserdő vagy „erőltetvény”?

Úrtól vagy embertől való?

Ki látott már (még) olyat, hogy nem ember tervezte, telepítette, nevelte, használta, hanem csak úgy, magától létezett, magát éltette embertelenül? Hol vannak már (még) az őserdők? És milyenek?

Az ember a Föld túlburjánzó ereje ellen dolgozik erdőn-mezőn-kertekben. Mert csak azt tűri meg, ami szerinte oda való, ami számára áttekinthető, rendezett, ami hasznos.

Az őserdő nem ilyen! Őserők kormányozta folytonos elragadtatás, örök szerelem? Az Élet forrpontja, teljes (f)elszabadulás? Kiteljesedés és beteljesülés, dinamikus egyensúly? Az adott táj lehetőségeinek maximuma, a klimax állapot? Örökös teremtés, bőtermő örökség? Amikor a szerelmetes Erdő lába alig éri a földet, amikor a lehető legtöbb élő anyag a lehető legmagasabbra emelkedik a felszín fölé? Ma aligha tudjuk elképzelni... de már holnap elkezdhethetjük kipróbálni!

Hogyan működik?

Hogyan őrvénylik a tápanyagban élő energia, mi tartja fenn az áramlást lényről lényre benne? Építők és bontók érzékeny egyensúlya. Önműködő szabályozás és önszabályozás. És él! Örökké él!

Szemét nélkül. Meddő nélkül. Salak nélkül. Minden átalakul benne valami mássá. Minden hasznos valakinek. Mindenki hasznos valakinek. Sőt: mindenkinek! Mert minden összetartozik mindennel, és mindenki mindenkivel. A fához a gomba, a rovar, a madár ugyanúgy hozzátartozik, mint a levele, virága, magos termése.

(Újra)erdősülés

Mindenütt az van, ami lehet, és ami lehet, az előbb-utóbb van is.

Így például a Várhely úttal eltorlaszolt sáncárcáiban alig három évtized alatt teljes vízi és vízparti életközösség alakult ki, de így lehet pl. a Schneeberg tetején csiga, vagy bukkanhat fel újra egy-egy eltűntnek vélt növény, és mi magunk is valahogy így kerültünk a Földre!

A Természet tehát a lehető legteljesebb formára törekszik, ami a szárazföld nagyrészen erdő. Ha ez megsérül, azonnal megindul a „sebgyógyulás” (szukcesszió), melynek egymást követő lépcsői a csupasz talajtól az erdőig:

1. Egyéves növények jelennek meg tömegesen, évelő lágyszárúak szálanként. Előbb szúrós, vastos, később egyre finomabb alkatúak. (1. év)
2. Az évelők elszaporodnak, nő a fajgazdagság, az egyévesek visszaszorulnak, megjelenik néhány cserje, esetleg pionír fa magonca. (2-5. év)
3. Szárazabb területeken a cserjék, nedvesebb területeken a pionír fák záródnak, a gyepernyékba kerül, kiritkul. (5-10. év)
4. Szárazabb területeken pionír fák jelennek meg, a cserjék az árnyékban megritkulnak, megjelennek a keménylombos klimax fák (főleg a tölgyek) magoncai. Nedvesebb helyeken a lágylombos fűzek, nyárok, égeresek lesznek a klimax fák. (10-50. év)
5. Vegyeskorú, változatos, természetes erdő alakul ki. A növényevő nagyvadak fékentartására persze nagyragadozók is kellenek. (100-500. év)

Minden sukcesziós lépcsőben megfelelő állatok, gombák, baktériumok, vírusok is érkeznek – amennyiben a környezet rendelkezik ilyen maradványokkal, gyorsabban. Ha nem, akkor idegen területek populációi jelennek meg helyettük, melyeket később még felválthatnak a hazaiak.

Sérülésekkel keletkező szabad helyekre, akár csupasz talajfelszínre is szükség van egy kidőlt fányi lék, néhány vakondtúrás mértékéig, hogy az örökös változás erői ébren maradjanak, és az új élettereken az Egész alkalmazkodását segítő új erdőalkotó lények jelenhessenek meg. Ezek a kis foltok a változatosság szinterei is, ahol új szereplők kipróbálására van mód. (Legváltozatosabbak a szegélyek, partok, átmenetek – amilyen a jó kert is!)

EMBERI TERMÉSZET (együttélésünkről mindenkinek)

Hol van itt az ember? Mit tehetünk, ha *nélkülünk* is minden tökéletes? Elmennénk megnézni azt a néhány megmaradt őserdő-foltot, hogy tanuljunk belőle. De ha odamegyünk, már nem igazi őserdő! Micsoda embertelenség! *Csak* nélkülünk létezik? Vagy – vigasztalgatjuk magunkat – az ember is *része* a Természetnek. De akkor nincs is őserdő, nincs magától működő, önfenntartó, különálló Természet, hanem csak olyan van, ami emberrel – velünk *együtt* – működik! Együttműködik! Sőt: erdőben élünk ma is!

„De hát ez képtelenség. Az emberi civilizáció elpusztítja a Földet!”

Nem, *nem a Földet*, legfeljebb *önmagát*. Még csak nem is az Embert, hanem a mai, korlátlan növekedésre berendezett – épp ezért korlátolt – civilizációt. (A felmelegedés is szabályozás: kevesebbet kell fűtenünk, amivel csökken a felszabadított szén-dioxid; a kevesebb csapadék kevésbé lúgozza ki a miattunk savasodó talajt, és kisebb eróziót okoz a kopárrá váló területeken, melyek viszont több napfényt és hőt vernek vissza, mint a növényzet...) Persze nem könnyű megtalálni a helyünk a világban...

Élőhelyünk

Először is gondoljuk meg:

Aki a Föld felszínén egy kis részletet – egy kertet, mederszakaszt, vagy erdőterületet – „rendez”, „gondoz”, az az egész Bioszférát, élő Föld-anyánkat rendezi vagy gondozza, hiszen a többi kertre, mederszakaszra, erdőre is hatást gyakorol.

Aki egy földrészletet „ural”, annak magán is uralkodnia kell, hogy meg ne sértse éltetőjét. Azzal, hogy birtokába vette, felelősséget is vállalt érte, hogy nem árt neki, hanem fölemeli. Ezért *föld* a neve!

Nem a föld a miénk, csak ez a hozzá fűződő felelős kapcsolat.

De ne essünk kétségbe: ez nem azt jelenti, hogy minden erőnkkel és állandóan csinálnunk kell vele valamit, vagy legalábbis nem a szokásosakat. Szántani, trágyázni, kapálni, nyírni, metszeni, permetezni, öntözni az erdőt sem kell!

Aztán nézzük meg:

Mi vesz körül minket? Van-e sűrű erdő, vagy legalább kezdemény, mennyire természetes és egészséges?

Természetes akkor, ha saját belső törvényei alapján, szabadon működik, esetleg az ember együttműködő beilleszkedésével (pl. fokgazdálkodás, erdőéltetés, benne alkalmazkodó gyümölcsészet, erdei gombatermesztés, méhészet, gyógynövénygyűjtés vagy akár a szelíd felüdülés).

Mit tehetünk?

Hogyan tehetjük jóvá tévedéseinket, hogyan tehetjük jobbá élőhelyünket?

A Természet nyers erői formálta erdőhöz mi emberek az Édenkert eszméjét tehetjük hozzá, szeretetünkkel gyümölcsözővé és széppé alakíthatjuk a Tájat, ami így már nem embertelen lesz, hanem *emberes*!

**Ahol nincs, ott telepítsünk erdőt, út mellé fasort, földek közé mezsgyét!
És ültessünk sok-sok gyümölcsöt!**

Mi kell hozzá? Tér és türelem.

Sopronban, az ős Éden-várban (OEdenburg!) ez különösen fontos!

Együttélésünk alapelvei

Gazdálkodj okosan? Inkább élj bölcsen!

Elég okosak vagyunk? Már mindent tudunk? Tudhatunk-e egyáltalán mindent? És meddig tart még a kutatás, a „beleesés” – a szerelembe esés - helyett?

Sohasem ismerjük meg igazán, akivel együtt élünk, mégis szerethetjük. És ha szeretjük, megérezzük, mire van szüksége, mivel lehetünk segítségére. Nem kell kutatnunk testének anyagait, szervezetének működését, nem kell kísérletezni Vele – nem kell elpusztítanunk ahhoz, hogy együtt élhessünk!

Aki másnak kutatás...

Tudósok hada vizsgálja az élet feltételeit, megnyilvánulásait, befolyásolhatóságát... De melyikük tud annyit az életről magáról, mint a pattanó rügy, a kibújó pillangó, a kikelő fióka vagy a születő Ember?

Példánk lehetne a zuzmó, a másoknak talajt készítő szimbiózis, azaz kölcsönös előnyökön alapuló együttélés. Vagy a bennünk nyüzsgő rengeteg kis élet, akik nélkül mi sem létezhetnénk...

Be kell végre látnunk: a fejlődés nem határtalan növekedést jelent, hanem egyre finomabb alkalmazkodást, tökéletesedést! Milyen öröm, ha lüktető jóérzés hatja át egész környezetünket, hogy „minden úgy jó, ahogy van” – és tényleg minden a lehető legjobban van!

Maga a Harmónia ez, az összhang, amit régóta, mindenütt keresünk. És ha végre elengedve korlátainkat beúszunk a nyílt vízre, megtapasztaljuk: semmi vész, egyensúlyban lebegünk Ég és Föld között. Akkor majd meg se kérdezzük: milyen az a „fenntartható fejlődés” – hiszen *magától értetődik*. Feladatunk magunk és a Föld felemelése – és ez felemelő érzés!

AZ ERDŐ BARÁTAINAK

(tanácsok barangolóknak, kezelőknek, birtokosoknak)

Sokan várnak konkrét recepteket, részletes tanácsokat, mit is tegyenek. De ahogy mindenben, néhány fő alapelvet és jól bevált egyszerű fogást elég tudni ahhoz, hogy az aktuális kérdéseket a tőlünk telhető legjobban oldjuk meg.

Ilyenek például:

Lássuk minél teljesebb egészben a világot, vagyis ne szakítsuk szét szakmai részekre, fedezzük fel az összefüggéseket, kapcsolatokat, lássuk előre (vagy legalább lássuk be utólag) a következményeket.

Érezzük át – ne csak gondolatban, hanem tiszta szívvel! –, hogy élő környezetben, élő lények között élünk! Tartsuk tiszteletben őket, hagyjuk, hogy végig békességben teljen életük.

A növények nem díszek körülöttünk, hanem érző társaink. Átültetésüknél kövessük a természet módszerét: ezernyi magból lesz néhány erőteljes felnőtt – vagy ha elég biztos módszerünk van rá, határozzuk meg a lehető legjobb helyet a csemetéknek, palántáknak. (Ők nem tudnak maguktól odébbmenni, legfeljebb elhajlanak a jobb hely felé.)

Az élethez egyik legfontosabb a víz: bánjunk szeretettel, takarékosan vele, ne vezessük el, inkább tartsuk ott, ahol égi áldásként leesett!

A lehullott avar, a talaj is éltető elem, fékezzük lemosódását, pótoljuk tápanyagait, amit nem használunk fel, hagyjuk helyben lebomlani!

Csak annyit és olyat gyűjtsünk, amire feltétlenül szükségünk van, azt is kérve és nem rabolva.

Elégedjünk meg annyival, amennyit a Természet magától ad.

A legritkább és legsérülékenyebb természeti kincs a csend! Ne törjük meg hiába, hallgassuk szavát!

A természetes folyamatok segítése

Ma is erdőben élünk! Mert az eredeti állapot az Erdő, mi ebből csak nagy erőfeszítések árán tudtuk kihalászni „tisztásainkat”, melyek fenntartása is rengeteg energiánkba kerül, s ha egy földterületet magára hagyunk, akkor az beerdősül, ott előbb-utóbb természetes erdő-állapot alakul ki. Erdőt telepíteni nem lehet, csak facsemetéket ültethetünk, a sűrű erdő viszont pillanatok alatt eltüntethető – ezért óriási a felelősségünk! A többezer féle élőlény visszatelepedése nélkülünk igen lassú folyamat, de felgyorsíthatjuk, ha megfigyeljük, merre halad, és besegítünk neki.

Magokról

Általában magból, magától lesz a növény, csak ha valamiért nem érlel magokat, akkor terjed másképp, akkor hoz sarjakat.

A magok gyűjtését már korán, a szilfák kis repülő „Nap-arcaival” elkezdhetjük, ezután hamar szállni kezd a sok füz- és nyárpihe, aztán jönnek sorra az erdei és kerti gyümölcsök magvai (cseresznyék, meggyek, ringlók, almák, körték), majd a juharok, hársak, nyír, gyertyán és kőrisek. Az ősz elején már érik a vörösgyűrű és a húsos som, hamarosan ezután a bengék és bangiták, fagyal, galagonya, csipke, legvégül a kökény. Közben a különleges erdei és kerti gyümölcsök is magot hoznak: a berkenyék után szelídgesztenye, tölgy és bükk, s a végén a naspolya. Az ültetéshez, vetéshez lehetőleg a közelből származó szaporítóanyagot használjunk. Gyűjtésre olyan helyet válasszunk, ahol bőven található mag, illetve újulat. Legjobb, ha minden mag a leghamarabb földbe kerül, bár több olyan van köztük, amelyik „átfekszik”, vagyis nem kel ki rögtön a következő évben. Enyhén nedves homokban rétegesen takarva csak akkor kell átteleltetni a magokat, ha sok az ültetés helyén a magevő állat, kevés a begyűjtött mag, vagy nincs időnk már a helybe vetésre.

Még a legnagyobbakból is elfér egy marékba több tucat, így egy ember is rengeteg új életet indíthat el, ha magot gyűjt, és elveti! (A legtöbb mag a felszínen is csírázik, de fagy és kiszáradás ellen biztosabb három magnyi földtakarás, avar, vagy moha alá tenni a magokat.)

Ültetés

Magot vetni, csemetét ültetni lehet talaj-előkészítés nélkül, vagy pásztás ill. mozaikos talaj-előkészítéssel. Fontos, hogy maradjanak érintetlen helyek is. Eleinte a szükséges csemetéket akár sorokba, csoportokba is ültethetjük. A természetes úton megjelenő második generáció majd úgyis ott kel ki, ott marad meg, ahol szükséges és lehetséges, hiszen az erdő természetes állapotában is az állandó átrendeződés folyamatában van. A facsemeték tövises cserjék közé ültetése bevált a vadragás és a nagyobb kórók ellen is.

A talaj külön vizsgálat nélkül is alkalmas az erdők visszatelepedésére, vagyis az erdőtalajjá való visszaalakulásra. Gond csak ott lehet, ahol épületmaradványok, szemétkupacok, vagy mérgek vannak, de valamilyen erdő mindenütt lehet, ahol most nincs, vagy ahol a vízvisszatartó vízrendezés következtében nem lesz tó vagy vízfolyás medre.

(Még a kopár sziklák közé is lehet, érdemes magokat vinni, szélsőséges esetben például sárgolyóba gyűrve, hogy megmaradjanak.)

A rendelkezésre álló vízmennyiség alapján a legalacsonyabb területekből kiindulva láperdők, ezután puhafás ligeterdők, majd keményfás ligeterdők számára alkalmas a folyóvízi ártér. Az igen száraz, homokos dombtetők pusztai tölgyesek számára megfelelők. Mindegyik ilyen erdő alkalmas arra is, hogy benne, a széleken és a tisztásokon az ősi gyümölcsfajták, s egyéb permetezést nem igénylő, emberi táplálékot is nyújtó fák is létezhessenek.

A legfontosabb erdő-alkatrészek

Az erdő vázát – amely megtartja a talajt, a vizet, a tápanyagok nagyobb részét, amely lehetővé teszi az élelmi hálózat többi elemének: a gyepszintnek, a lebontóknak, az önszervezettséghez nélkülözhetetlen ragadozóknak, parazitáknak létét, (amelyek nem gyomok, nem kártevők, nem kórokozók!) – **a fás növények alkotják.**

Természetes állapotban a legnagyobb termetet és leghosszabb életkort elérő fafajokból van a legtöbb. Vízhez közeli területeken ezek a fűzek, a nyárok és az éger. Magasabb térszinteken ezek a tölgyek, a kőrisek, a szilak, a juharok, a hársak. A következőkben felsorolt többi fajból néhány szál van csak a természetes erdőben.

A közeljövő erdőfelújulási szakaszában a kisebb termetű, rövidebb életkort elérő, magról és sarjról is tömegesen szaporodó, fiatal korban gyorsan növő fafajokból kell sok. A tölgyek (és a bükk) visszatelepedése a regeneráció utolsó szakaszában esedékes, ültetésük azonban, ha a talaj megfelelő állapotú, korábban is lehetséges.

Emberi táplálékot is adó fákból kevés van a természetes erdőkben. Mennyiségük növelése azonban lehetséges, ha a nagyobb termetű fák egy részét visszaszorítjuk, s ha az erdő tápanyag készletét növeljük. Gyümölcsények létesítése is lehetséges mozaikos telepítéssel.

A listában felsoroltakat remélhetőleg csak egyszer kell visszatelepíteni a területre. Később már önmagukat fenntartják, vagyis az erdő önszervezettsége megőrzi őket, és a megfelelő minőségi és mennyiségi arány is kialakul közöttük.

Cserjék és fák listája

Felsorolásunk a telepítendő, segítő őshonos fás szárú növények fajneveit tartalmazza. A zárójelben lévők elsősorban nem a megadott körülmények közt élnek, de kis mennyiségben, a biológiai sokféleség növelése érdekében érdemes ezeket is telepíteni.

Cserjék

Tartós elöntést élvező helyeken: csigolyafűz, mandulalevelű fűz, kosárkötő fűz, parti fűz, serevényfűz, vörös ribiszke, fekete ribiszke,

Lefolyástalan fűzlápokban: rekettyefűz, füles fűz

Vízközeli magasabb térszinteken: hamvas szeder, földi szeder, málna, kökény, gyepűrózsa, egybibés galagonya, csikos kecskerágó, varjútöviss benge, kutyabenge, veresgyűrű som, közönséges mogoró, kányabangita, kutyabenge, közönséges fagyal, sóskaorbolya, fekete bodza

Fákon: ligeti szőlő, borostyán, komló (erdei iszalag)

Szárazabb dombokon: ostormén bangita, húsos som, csepleszmegegy, bibircses kecskerágó, ükörke lonc (és az előbb felsoroltak)

Fák

Pionírok, illetve vízközzelben élők: törékeny fűz, fehér fűz, fekete nyár, fehér nyár, (rezgő nyár), nyír, kecskefűz, mézgás éger, hamvas éger

Magasabb térszínterületen illetve egyensúlyba jutott erdőket alkotók: kislevelű hárs, (nagylevelű hárs), ezüst hárs, mezei juhar, korai juhar, hegyi juhar, tatárjuhar, magas kőris, lapály v. magyar kőris, mezei szil, vénic szil, (hegyi szil), madárcseresznye, zselnicemeggy, vadalma, vadkörte, dió, törökmogyoró, gyertyán, kocsányos tölgy, (kocsánytalan tölgy, csertölgy, molyhos tölgy, bükk, szelídgesztenye, háziberkenye, madárberkenye)

Szárazabb dombokon: barkóca berkenye, lisztes berkenye, virágos kőris

Monokultúrák tartós fenntartása sehol sem lehetséges a Földön. Kisebb területeken egy ideig nagy energia-befektetéssel még megkísérelhető, de végleges, hosszú távú megoldás csak az erdővel, az erdőben a többi élőlénytársainkkal való együttműködés lehet, ezért a szántóföldek kora is lassan lejár.

Erdei munkák

A lágyszárú növényzetet **kaszálni** csak az ültetett, sekélyen gyökerező csemeték körül érdemes.

A talaj művelése sehol nem kívánatos, hiszen az a természetes regenerációt visszaveti, a pionír növények (pl. a parlagfű) létfeltételeit termelve újra.

A facsemetétet „ápolni” legfeljebb az első néhány évben érdemes, vigyázva a talaj és spontán kelő magoncok épségére.

Tisztítani (ritkítani) a jó növekedési erélyű faegyedek és facsoportok érdekében lehet. A koronára figyelve egyedi elbírálás alapján a legjobb növekedési erélyűeket érdemes megsegíteni.

Már az első évektől kezdve törekedni kell a sokféleség, a korbelt és populáció-változatosság növelésére. Ezért kell a cserjék és fák vetésekor illetve ültetésekör hagynunk érintetlen területeket is.

Fakitermelést csak a vegetációs időn kívül végezzünk, legfeljebb egy famagasságnyi átmérőjű vágásterületen, csak lebomló, növényi eredetű lánckenőolajat használva!

A talaj kímélete érdekében a kivágott **fák közelítéséhez és szállításához** emelve közelítő, a természetközeli erdőgazdálkodáshoz kifejlesztett kis gépeket, állati erőt illetve vízi utat használjunk, és **vigyázzunk a maradó fákra is!**

Segíthetjük az erdő felújulását árasztásos öntözéssel, és egyéb tápanyag utánpótlással, valamint az erodáló hatások csökkentésével is.

Mivel növényevő nagyvadból jelenleg több van, mint amennyit a táj eltartana, és a nagyragadozók (farkas, hiúz, medve) is hiányoznak, csemetéink teljesen elpusztulhatnak védelem nélkül. A vadállomány természetes szintre csökkenéséig lehetőleg az újabb kerítés-építések helyett

tövises cserjék telepítésével, szaganyagokkal védekezünk a kártételek ellen.

Hasonlóan fontos a **tűz elleni védekezés** is, amely gyakran szándékosan emberi eredetű. Az erdőben folyó munkák során keletkező *fahulladékot ne égessük el*, hagyjuk a területen a nedvesség és a tápanyagok megőrzése céljából.

Külső tüzek terjedésétől tűzvédelmi pászták (szántott sávok), vagy állandó vizű csatornák, fokok segítségével is lehet védekezni.

Az erdőben tábortüzet csak biztonságos, fátlan, vízközei helyen engedjünk gyújtani.

Az erdőt mindenféle rongálással szemben őrizni kell.

Faállományok erdővé alakítása

A Pro Silva természeti folyamatokra alapozott, folyamatos erdőborítást eredményező alapelvei szerint kezelt területek kivételével az erdőként nyilvántartott területek nem nevezhetők sem erdőnek, sem természetesnek. Ezek zöme faültetvény, egy vagy néhány féle fából egyetlen korosztály található bennük, és legtöbbször a cserjéket is teljesen kiirtották, a gyepszint erősen hiányos, a talaj erodálódott, stb.

A meglévő faállomány azonban része lehet természetes erdőnek, ha a többi korosztályt, a többi erdőalkotót, a rendszerint erodált talaj hiányait, stb. pótoljuk.

A pótlás módszerei közül az látszik a leghatékonyabbnak, ha az állományba lékeket vágunk a famagassággal megegyező átmérővel, s az ott lévő, magról kelt csemeték közé a hiányzó fák csemetéit ültetjük, magjait vetjük. Később a lékeket a csemeték növekedése szerint tágitjuk, újabb fa- és cserje csemetéket ültetünk, magokat vetünk.

Ha erdőt, egészséges, igazi erdőt akarunk, akkor nem elég egyféle facsemetét ültetni a kivágott fák, és a velük pusztuló életközösség sokasága helyére!

A gyepszint, a gomba-szint gazdagítása, ***madárodúk kihelyezése*** stb. is feladat.

Az erdőként nyilvántartott faállományok közül a leggyakoribbak a fenyvesek, az akácok, a nemes nyárasok és a cseresek. Lékes felújításuk során a lékbe bedöntött fák egy részét célszerű hagyni helyben elkorhadni, mert ez a tartalék víz és tápanyag fontos feltétele a további felújulásnak. ***A korhadó fák*** sokkal értékesebbek az erdő számára, mint a silány faanyag a tulajdonos, vagy a kezelő számára.

Ha ***fenyő*** állományt akarunk átalakítani, akkor a tűz elleni védelem is elengedhetetlen. ***Az akácok*** egyedi, vagy csoportos kivágását ajánlatos nyár végén, mellmagasságban végezni, az akácfák sarjadásának megelőzése érdekében.

Nemesnyáras faültvényekben előfordul, hogy betelepült cserjék és fák *őshonos foltokat* alkotnak. Ezeket a nemesnyár-állomány fokozatos kivágásakor a regeneráció kiindulópontjainak kell tekinteni, és érintetlenül kell hagyni.

Ahol nincsenek ilyen őshonos foltok, lékes vagy kis területű fakitermelést és esetleg pásztás vagy mozaikos talajelőkészítést követően természetes erdei fák és cserjék magjait, csemetéit kell a helyszínre juttatni.

Exóta és őshonos fák hibrid újulatát is kímélni kell, mivel a természetes szelekció ezek génállományát is a természetes irányba alakítja.

A természetes állapottól távol álló (egykorú, illetve többé-kevésbé elegyetlen) *őshonos faállományok* erdővé való alakítását és kiegészítését bármely korú állományban meg lehet és kell kezdeni. A kívánt erdődinamikai folyamatok beindulását minőségi csoportos gyérítéssel, legfeljebb famagasságnyi átmérőjű lékek kialakításával, a hiányzó populációk bejuttatásával segíthetjük.

A tölgyek akár 3-4 hét elöntést is elviselnek, ezért akár az árterekben is megmaradhatnak. A nagyvizek kivezetésén alapuló ősi ártéri tájgazdálkodás sikeres felélesztése az árhullámok ellapítását fogja jelenteni, ezért nem is lesz ennél hosszabb idejű elöntés

A természetközeli állapotú részeken (öreg fák által kijelölt, illetve a szerkezetében a természeteshez közel álló erdőrészekben), melyek az ökológiai hálózat magterületeiként is szolgálhatnak, tartózkodni kell mindennemű bolygatástól, fakitermeléstől. E kevés helyen legfeljebb vízmegőrzési, tűz-, vad- egyéb károk ellen védő beavatkozásokat végezzünk.

Folyóvíz-rehabilitáció, az ártér vízkörforgalmának feltöltése

Folyóvizek menti területeink a vízelvezető „szabályozás” miatt kiszáradtak, az egykori vízfolyások és tavak túlnyomó része eltűnt. Bár ezzel a lakosságot számos haszonvételtől megfosztották, ez sokáig mégsem tűnt problémának, hiszen a folyó és az erdő által évszázadok alatt kialakított talajokon kiváló lehetőség adódott a mezőgazdálkodásra.

Néhány emberöltő alatt azonban megjelentek a természetpusztítás következményei: ma az intenzív mezőgazdaság csak állami támogatással jövedelmező, amit a világméretű tömegáru-túltermelés mellett a termelés külsőenergia- (gép-, üzemanyag, műtrágya és vegyszer-) igényének megnövekedése, a természetes termelési adottságok (vízellátás, biodiverzitás stb.) leromlása okozott. Ma olyan nagy a vízhiány, hogy a többnyire ősi vízfolyások, erek nyomát követő belvízcsatornák még az extrém csapadékos években sem telnek meg vízzel, sőt sokuk teljesen száraz marad.

Minden folyóvíz az alsóbb szakaszán – még ha az „szabályozott” is – ***természetes kanyargásra és a mederszint helyreállítására törekszik.*** Ezt kell segítenünk a kanyarok belső, épülő oldalára történő faültetéssel (pl. fűzdugványozással) annak érdekében, hogy a víz minél tovább és minél nagyobb területet öntözhessen, a fejlődő kanyarokban a folyó minél előbb visszatölthesse kimélyített, kikotort medrét.

A belvizek levezetésére (a földek kiszáritására) ásott árkok folyóvizek mellett jól használhatók az árvizek visszafelé áramoltatására, szétterítésére, és ezzel az erdős, gyümölcsös területek újbóli vízellátására.

E módszerrel – őseink tapasztalatait felhasználva – úgy tölthetjük fel fokról fokra, lépésről lépésre talajainkat és a teljes ártéri vízrendszert (beleértve annak légkörét is) a szükséges vízmennyiséggel, hogy közben nem veszélyeztetjük sem a folyóvizek főmedrének vízigényét, sem a mezőgazdaság érdekeit, sőt javíthatjuk mind a parti települések árvízi biztonságát, mind a teljes vízgyűjtő éghajlati, gazdasági feltételeit.

Mindehhez nagy segítséget jelentenének a lakóterületek csapadékvíz-gyűjtői, hogy tényleg csak az ivóvizünket kelljen felszín alatti (forrás)vízből fedeznünk a mai százszoros (!) túlhasználat helyett, ami a környező tájat, erdőket is kiszáritja. Ugyanígy az égi áldásként lehulló csapadékvíz megtartására szolgálnának a szennyvizeket településenként helyben kezelő természetközeli, ***gyökérszűrő szennyvíztisztítók,*** melyek erdőterületek bekapcsolásával arra is alkalmassá tehetők, hogy az elhasznált kommunális vizet helyben párologtassák el, így az a légkörben újra csapadékká válhasson. A ***szelektív szennyvízkezelés*** megvalósítása is sürgetően fontos: hogy a „szürkevíz” (ami pl. a fürdésből származik) minimális szűrés vagy gyökérszűrő kezelés után tavakat, gyümölcsösöket, erdőket táplálhasson.

Mindezek a megoldások jelentős gazdasági és ökológiai előnyökkel járnak a települések és a táj számára, ezért helyi és regionális programok tárgyát képezhetik.

Haszonvételek

A kölcsönös előnyökön alapuló haszonvételek azt jelenti, hogy mindenért, amit elvettünk, cserébe adnunk is kell vele egyenértékűen, amiből következik, hogy a teljes erdőt sohasem „vehetjük el” (irthatjuk ki)!

Ezért mindenből csak annyit vehetünk el, vagy tarthatunk fenn, amennyi az erdő egészségének egyensúlyát nem bontja meg.

(Tehenészi módon: nem mérgező anyagcseretermékeinkkel etetnünk, gazdagítanunk, gyógyítanunk kell az erdőt, hogy „fejhessük”.)

Az ilyen módon kezelt erdő egyrészt örök életű lesz, másrészt több fát, értékesebb faanyagot ad, mint a vágásos módon kezelt fatermesztő parcella.

Számos egyéb ajándékra, előnyre is számíthatunk: közvetlenül gyümölcsre, mézre, gombára, gyógynövényekre, tiszta ivóvízre és levegőre, stb. Közvetve tökéletes, ezért többek között kártevők, kórokozók, gyomok nélküli örök erdőre; változatos, külön védelmet nem igénylő természetre, egyszeri beruházás után csak fenntartó munkákra, másoknak, más területeken is alkalmazható példákra, utódainknak is jó életlehetőségre. Az ilyen, ember által is éltetett erdő még rövid távon is, a fatermesztő parcellák korában is reális lehetőség, hosszú távon pedig az egyedüli létfeltételünk.

Mit ad még az egészséges Erdő?

Édesvíz és kiegyensúlyozott vízháztartás

Alföldjeink vízellátása alapvetően függ a hegyvidékeken lehulló csapadék folyók által szállított vizétől. Folyóink természetes vízjárása a mainál jóval egyenletesebb volt, s szelíd áradásaik az ártéren szétterülve táplálták az ártéri életközösségeket: tavakat, réteket, erdőket, gyümölcsösöket. ***A víz szétterítését az ember tudatosan – foknak nevezett, kétirányú vízszállítást biztosító csatornák működtetésével – segítette a Kárpát-medencében.*** Az ártéri erdő talaja is szivacsként tárolja a vizet, áradáskor felveszi, majd apadáskor egy részét visszaadja a folyónak, míg másik részét elpárologtatja, így az nem kerül végső soron a tengerekbe, hanem a légkör víztelítettségét növeli, tartja megfelelő szinten.

Az időjárási szélsőségek csökkenése

Az erdő saját létfeltételeinek érdekében csökkenti környezetének szélsőségeit, belső szerkezetének alakításával védekezik a negatív változások ellen, a bőséget pedig hasznosítja és elraktározza.

Száraz időben csökkenti párologtatását, és őrzi árnyas belsejének párját.

Bő csapadék esetén viszont talajában, avarjában és élőlényeiben a víz egy része elraktározódik, másik része a légkörbe párolog. ***Az erdő ezáltal nemcsak magát, hanem emberlakta környezetét is védi a kiszáradástól és az árvízről.***

Az erdő fái lombátrukkal nappal a közvetlen napsugárzás káros hatásaitól védenek, éjszaka a túl erős kisugárzást akadályozzák meg, s így a hajnali lehűlést csökkentik. ***A hőingadozás mértéket*** nemcsak egy napon belül, hanem az év egésze során is mérsékli az erdő, így pl. benne nincs kánikula. Már egy fasornak, cserjesávnak is jelentős szerepe van a klímahatások kiegyenlítésében, ami az összes élőlénynek – az embernek is – alapvetően fontos.

Az erdő megfékezi ***a szél romboló erejét*** is, ami a téli lehűlést és a talaj kiszáradását is csökkenti.

Talaj és tápanyagok

Életünk alapja a Föld felszínét borító megfelelő vastagságú, ép, élő (termő) talaj. A talaj különféle fajtái hazánkban elsősorban az erdőnek köszönhetően jöttek létre, és erdő telepítésével újra termékenyvé tehetők.

Az erdő amíg él (tarra nem vágják, fel nem égetik..), örökké védi minden részét, így a talajt is. A cserjék és a fák gyökerei szilárd vázát alkotnak a talajban, a különböző egysejtűek, növények, gombák és állatok pedig élővé teszik a talajt. A talaj és a föllette lévő szintek között állandó a tápanyag-körforgás. Az erdő lombkoronája fékezi a szelet és a lehulló csapadékot, s így megakadályozza a talaj szétesését, részecskéinek lemosódását.

Ahol az erdőt kiirtják, tarra vágják, fel is szántják, esetleg még vegyszerekkel is kezelik (ahogy az intenzív mezőgazdaság teszi), ott a sík vidéken is felgyorsul a talajszerkezet szétesése, és elpusztul a talaj önszervezett élővilága. Ezért mezőgazdasági területeken a növénytermesztés érdekében is kívánatos erdősávok, erdőfoltok megőrzése, sőt telepítése, és az ökológiai mezőgazdasági módszerek elterjesztése, melyek nem pusztítják el a talaj élővilágát, hanem természetes folyamatokat hasznosítanak.

A természetes ártéri erdő a nagyvíz által szállított hordalék egy részét kiszűri, visszatartja, így megteremti saját talaját a zátonyokon, és segíti a lesüllyesztett mederszint helyreállítását.

Biológiai sokféleség

A mi éghajlati övünk szárazföldjein a Természet törekszik erdő formát ölteni, mivel így tudja a legtöbb és a legtöbbféle tápanyagot körforgásban tartani, és összetett információs rendszerével az energiát leghatékonyabban felhasználó, az élet feltételeit a legbiztosabb módon előállítani. Mindennek alapja a biológiai sokféleség, a különböző képességű, méretű, formájú, élettartamú, igényű élőlények együttműködése.

Ha az erdőt kivágják, rendszeres tarvágással egykorúvá teszik, lecsökkentik sokféleségét, akkor az önszabályozó- és önfenntartó képesség hanyatlani kezd. E folyamat előrehaladott stádiuma intenzív mezőgazdasági területeinken figyelhető meg, ahol az erdő több millió élőlénye helyén egy-két féle élőlény marad csak, így e területek önfenntartó képessége közel nullára csökken (folyamatos vegyszerezéssel is romló terméseredményeket, lepusztuló talajt, és a vízkészlet elvesztését tapasztaljuk). A pusztulás azonban itt nem ér véget: az önszabályozó-, tápanyag- és vízmegőrző-képesség elvesztése a ***sivatagosodás*** megindulását jelenti.

Ugyanakkor ***a folyamat bizonyos határok között meg is fordítható:*** biológiai sivataggá tett nagytáblás szántóföldekre fasorok, erdősávok, gyepek, állandó vízfolyások létesítésével visszacsábíthatjuk az Életet. Élő környezetünk helyreállítását természetesen a sivatagosodás későbbi, klimatikus szakaszában is érdemes megkísérelni (ahogy azt például a Góbi-

sivatagban, vagy Észak-Afrika egyes területein teszik) ekkor azonban már sokkal nehezebb feladatot jelent.

Új, természetszerű erdők létrehozásával, a természetesen újraerdősülő területek védelmével valamennyi termelési forma feltételeit javíthatjuk.

Természetes génbankok létesülése

A természetes szelekció jellemzője, hogy a válogatás mindig az életrevalóság szempontja szerint történik, szemben a mesterséges szelekcióval, ahol az ember általa kiragadott szempontok szerint válogat, és sokszor egyre életképtelenebb egyedeket hoz létre.

Egyre több energiát fordítunk arra, hogy ezeket a legyengített, életerőt alig hordozó növényeket fenntartsuk, és ezzel szennyezzük is környezetünket, míg mellettünk ott virul a természetes növényzet, ami bőven ellátna minket. A fenntartható, egészséges gazdálkodásra való áttéréshez a természetes életközösségek őrzik a genetikai háttérrel. Az ősi zöldség, gyümölcs és állatfajták megőrzése is csak a Természettel együttműködő életformával képzelhető el.

Egészséges táplálékok, bővülő nyersanyag- és energiaforrások

Az erdő egészséges táplálékot is ad a vele együttműködő embernek. Az erdőben pl. gombát termeszthetünk, méhészkedhetünk, a szegélyekbe gyümölcsfákat ültethetünk.

Energiaigényünket – természetesen a szükséges minimális szintre csökkentés után! – is kielégíthetjük az erdőből, ha pl. a lehullott gallyakban megkötött napenergiát és az erdő klímakiegyenlítő hatását hasznosítjuk. ***Az erdők energianyerés céljából való kiirtását viszont nem engedhetjük meg magunknak!***

A napenergia elraktározásához az erdő növényei szén-dioxidot kötnek meg a légkörből (amíg az erdők természetes kiteljesedése tart, vagyis még 300-500 évig), így mérsékelve a durva éghajlatváltozás hatásait.

Az egészséges környezethez való alkotmányos jog gyakorlása

Az erdő véd bennünket a különböző légszennyezésekkel és a porral szemben is. 1 hektár erdő évente 70—100 tonna szennyezőanyagot közömbösít. A XX. század első felében az alföldfásítások egyik közvetlen célja a tüdő-megbetegedések visszaszorítása volt. ***Sopron környéke éppen az erdő miatt gyógyító klímájú!***

A mérgek fogyasztása miatt egyre gyakoribb allergiák is jól gyógyulnak erdős környezetben, s ha a parlagokon szántás, kaszálás, vegyszerezés helyett az erdő felújulását segítjük, még a bűnösnek kikiáltott gyomok is eltűnnek.

A káros sugárzások – pl. UV – ellen is védelmet találunk a lombsátor alatt, más élőlényekhez hasonlóan.

Az erdő a vizek tisztításában szintén pótolhatatlan. A hegyvidéki forrásoktól az árterekről a folyóba beszivárgó, vagy a kutakban megjelenő vízig mindenütt véd a talajbemosódástól és a (mezőgazdasági, ipari, kommunális stb.) szennyezésektől.

A természetes erdő a táj és a benne mozgó emberek energiáját növeli, és esztétikai élményével is pótolhatatlan a testi-szellemi egészség fenntartásában.

A tudás megszerzésének lehetősége

A jövő, de a jelen nemzedékeinek oktatásában, képzésében is alapvető fontosságú a Természetről és a természettel együttműködő emberi társadalomról szóló tudás. Ennek megszerzéséhez természetre van szükség, ami a legtöbb helyen erdősülést, erdőt jelent. Csak itt érezhetjük át az örökös teremtés csodáját, a mindenre kiterjedő Gondviselést, fedezhetjük fel a legapróbb részletben is meglévő szépségeket.

A Táj vonzerejének növekedése

A természetes erdő területének növelésébe bevonhatók a másutt lakók is, ezzel személyes kapcsolat, felelősség alakul ki bennük a meglátogatott táj iránt. A Természettel együttműködő életmód megtanulására, átélésére is jöhetnek vendégek, és a Táj egésze sokkal szebb, változatosabb lesz fásorok, mezsgyék, erdők telepítésével. ***Ez az igazi ökoturizmus alapja: nem elvenni, hanem hozzátenni, nem kihasználni, hanem együttműködni!***

A Tájban élők életminőségének javulása

A természetes erdők újraéledésével nemcsak az ide látogatók számára lesz vonzóbb a táj, hanem az itt élők élete is tartalmassá, egészségessé válik, és szívesen laknak majd élőhelyükön.

Az erdő megújításának példái

A természetes erdők megújulása néhány helyen már megkezdődött. Felhagyott szántókon és legelőkön, kaszálókon, újonnan keletkezett folyóátoyokon természetellenes emberi tevékenység híján természetes (újra-)erdősülés figyelhető meg. A Palocsa és a Castanea Környezetvédelmi Egyesület tagjainak tulajdonában lévő területeken a megújulás segítése is folyik, melyet röviden erdőéltetésnek is nevezhetünk.

Megkezdhető az erdőéltetéses gazdálkodás részletekben is. Egyik helyen a száraló erdő, másik helyen a gyümölcsény és a kisállattenyésztés, harmadik helyen az árasztásos öntözés és a halastó, negyedik helyen az erdei gombatermesztés, majd később mindez, sőt akár mind egy helyen is. Fontos, hogy mindenki tudja, miről van szó, és ahogy tudja, segítse, de legalább figyelje, mit tesz a természet, s miben, mikor, mit tudunk neki segíteni.

JOGSZABÁLYOK A TERMÉSZETES ERDŐÉRT

A jog- és kötelességrend a természettel való együttélésből ered, és azt szolgálja. A természet törvényeihez alkalmazkodó jogszabályaink is jók lesznek.

1996/LIV törvény az erdők védelméről

A törvény bevezetője összhangban van a Természetsegítő látásmóddal:

„Az erdő a szárazföld legösszetettebb természeti (ökológiai) rendszere, amelynek léte a környezetre gyakorolt hatásaiból eredően az egészséges emberi élet egyik alapvető feltétele. Az erdő a termőtalaj, a légkör és a klíma védelmében, a vizek mennyiségének és minőségének szabályozásában betöltött meghatározó szerepe mellett meghatározza a táj jellegét, szebbé teszi a környezetet, testi, lelki felüdülést ad, őrzi az élővilág fajgazdagságát, megújítható természeti erőforrásként a környezeti állapot folyamatos javítása mellett nyersanyagot, energiahordozót és élelmet termel.

Erdeink jelenlegi területe, állapota több évszázados emberi tevékenység során alakult ki. Területi széttagoltságuk és a rájuk ható környezeti ártalmak miatt az erdei életközösségek nélkülözhetetlen fennmaradására, védőhatására és termékeire (hozamaira) csak akkor számíthatunk, ha szakszerűen kezeljük és megóvjuk a károsító hatásoktól, a túlzott használattól és igénybevételtől, biztosítjuk növény- és állatvilágának sokféleségét és megfelelő összhangját, az erdei életközösség dinamikus és természetes egységét.

Az erdő fenntartása és védelme az egész társadalom érdeke, jóléti szolgáltatásai minden embert megilletnek, ezért az erdővel csak a közérdekkel összhangban szabályozott módon lehet gazdálkodni.”

E törvény mellett a gazdálkodás kereteit adó legfontosabb jogszabályokról és helyi előírásokról az Állami Erdészeti Szolgálat körzeti irodáiban lehet érdeklődni. (Sopronban az Egyetemen, Bajcsy-Zsilinszky Endre út 5-7.).

A Palocsa egyesület kezdeményezésére 2007-ben első alkalommal ajánlhattuk fel adónk második 1%-át a magyarországi erdők közjóléti céljaira. 216,2 millió forintos alap gyűlt össze az adózók jóvoltából, amiből a folyamatos erdőborítással járó erdőgazdálkodás terjesztésére és annak városi és a közjóléti igénybevétel szempontjából frekvenciált erdőterületeken történő megvalósítására, valamint az erdők védelmének, fejlesztésének elősegítésére, és az ezt szolgáló szemléletformálás széles körű elterjesztésére pályázhatnak az erdőkezelők és civil szervezetek. Köszönetet érdemel mindenki, aki lehetővé tette ezt a támogatást, és kérjük, a jövőben se feledjék ezt a lehetőséget!

FELHASZNÁLT ÉS AJÁNLOTT IRODALOM

Agócs József: Bevezetés a jóirodalomba I-II-III.

Agócs József, Karakai Tamás, Ungvári Gábor: A Rába-völgy természetes ártéri erdeinek helyreállítása (koncepció) 2005.

Bartha Dénes - Oroszi Sándor: Öserdők a Kárpát-medencében (Ekvilibrium, Budakeszi, 2005.)

Báder László: Öltöztessük fel a Földet! (Ekvilibrium, Budakeszi, 2006.)

Borostyán Környezetvédelmi Lap (1998-tól) és

Borostyán Füzetek (2007-től, Castanea Környezetvédelmi Egy., Sopron)

Francé Rezső (Raoul H. Francé) művei:

A növények érzéki és szerelmi élete (Athenaeum, Budapest 1913.)

A föld élete (Pantheon, Budapest, 1925.)

A növények élete (Dante, Budapest, 1925.)

Az élet könyve (Dante, Budapest, 1926.)

Az örök erdő (Dante, Budapest, 1926.)

Élet a termőföldben (Athenaeum, Budapest, 1927.)

Kerti séták (Athenaeum, Budapest, 1927.)

Az ember és a mindenség (Dante, Budapest, 1929.)

Ítélt az élet (Dante, Budapest, 1929.)

A lét forrása (Dante, Budapest, 1930.)

Az állatok csodálatos világa (Franklin társulat, Budapest, 1940.)

Az élet titka (Beta irodalmi kiadása, Budapest, 1942.)

Helyzet (az egyetemi lapok sorozata az erdőről, szerk. Gyöngyössy Péter)

Mátyás Vilmos: Erdei magvak (Mezőgazdasági Kiadó Bp., 1951.)

Roth Gyula: Erdőműveléstan (Sopron, 1935.)

Nemzeti Erdőstratégia és Erdőprogram (NYME Erdővagyon-gazdálkodási Intézet és FVM Erdészeti Hivatala, Sopron, 2002.)

A természetvédelem erdészeti szakmai koncepciója és távlati fejlesztési feladatai (KVVM 2004.)

WWF Füzetek és kiadványok az erdőről (lásd a WWF honlapon!)

Állami Erdészeti Szolgálat: www.aesz.hu

Palocsa Egyesület Élő Környezetünk Helyreállításáért www.palocsa.hu

Pro Silva Hungaria: www.prosilva.hu

WWF Magyarország: www.wwf.hu

www.orokerdo.hu

www.szelidvizorszag.hu

www.eautarcie-org

Ültessünk fát!

**A Mag népe vagyunk, gyűjtsük és vigyük a magokat szerteszét!
Vagy ha ültetni szeretnénk, neveljük csemetét.**

A Castanea Környezetvédelmi Egyesület Sopron 725. évfordulójától kezdve 8 éven át minden évben eggyel több őshonos csemetét ültetett óvodák, iskolák, szociális intézmények és lakóházak udvaraira a jelentkező közösségekkel, akik vállalták a szeretetteljes gondoskodást.

Emellett szeretnénk, ha az ősi szokás feléledne, és minden születő fiúnak körtefát, minden leánynak almafát ültetnének szülei, s a házassulók cseresznyefát kapnának, lehetőleg hagyományos, helyi fajtákból!

További címek, információk, tanácsok és irodalom a Castanea Környezetvédelmi Egyesületnél kaphatók.

**Címünk: 9400 Sopron, Udvarnoki utca 2., Tel.: 99/329-675,
www.castanea.hu, castanea@castanea.hu**

**Szeretettel várunk minden érdeklődőt rendezvényeinkre,
és tagjaink közé!**

Ez a kiadvány szerves része a „*Szeretem ezt a tájat*” programnak, melynek célja Sopron értékeinek újrafelfedezése, továbbéltetése, közösségivé tétele.

A Castanea Környezetvédelmi Egyesület közhasznú civil egyesületként működik. Ha Ön fontosnak tartja Sopron és környékének egészségét, és hozzá tud járulni céljaink eléréséhez, keressen meg minket személyesen! Pénzbeli támogatásokat a Takarékbank ZRT 595-00-351-1000-502-0 számlaszámra fizethet be, illetve utalhat át. A személyi jövedelemadó 1 %-át az 19108876-1-08 adószám javára ajánlhatja fel.

Szerkesztette: Hárs Olivér

Minden együttműködő és támogató partnerünknek köszönjük segítségét!
